

Vår familj i unga år.

Mamma.

Pappa.

Den 23 oktober 1863.

Mammas bröllop firades ej i morfars hem utan hos Zelanders, i det ovannämnda huset vid Kungsgatan. Pappa hade för sig och sin brud hyrt den mindre lägenheten - fyra rum och kök - belägen i samma våning som och i omedelbar anslutning till den Zelanderska; måhända var det därför som denna familj ställde sina rum till förfogande. Hos morfar var utrymmet ej tillräckligt för att anordna ett bröllop. Om detta har jag inhämtat följande.

Gästerna samlades i den för Pappa och Mamma i ordningställda lägenheten, och därifrån tågade brudparet, följt av brudens yngsta syster, den femåriga Hulda, samt flera par av tärnor och marskalkar, in i den stora salongen, där vigseln förrättades av Pastor Oberlin. Tärnor bland andra voro brudens tre ungdomsvänner: Charlotte Bruhn, sedermera gift med telegrafkommissarie Hedlund, Hulda Vising, som blev den aktade läroverksadjunkten Uhrbergs maka och Charlotte Lundberg, under många år föreståndarinna vid flickskolan i Uddevalla. Axel Koch, en frände till Pappa, var en av marskalkarna.

Våningen var rikt eklärerad. I varje fönster stod en "blomsterbukett", flankerad av brinnande ljus; när den tjugoåriga bruden, som var mycket söt, efter tidens sed visade sig i ett fönster, torde effekten ha varit strålande.

Brudpallarna, med korsstygnbroderade rosor och liljor, voro en gåva av två tärnor, som förfärdigat var sin pall. En annan tärna, Charlotte Lundberg, hade skänkt brudörngotten, två stora och två små, sydda med hälsömsfällar och kantade med langetterade krus, allt utfört för hand av tärnan själv. Förutnämnda Axel Koch hade förärat brudparet två vita, halvt genomskinliga vaser med bladornament i relief, vilka fingo sin plats i förmaket på den förgyllda spegelns marmorskiva. Dessa vaser,

som Mamma var mycket rädd om, voro för oss oskiljaktigt förenade med spegeln; vi kunde ej tänka oss spegeln utan dem, ej heller vaserna annorstädes placerade.

Och så låter jag den yngsta bröllopsgästen, den lilla brudnäbben Hulda, nu åttioårig, berätta, vad hon minnes:

"Det var i den stora salen, som Therèse blev klädd till brud. Klänningen var av vit moll och silketyll med många underklänningar och ett långt släp. Farmor satte på henne kronan, i det att hon uttalade orden: I Jesu namn. Sedan åkte Therèse och jag till bröllophuset i major Kochs täckvagn. Therèses klänning tog så stor plats i vagnen, att jag inte fick rum bredvid henne utan måste stå. När sedan hästarna ryckte till, föll jag överända i hennes knä, och då blev hon missnöjd på mig, för hon var så rädd om sin bruddräkt. Det var ett fint bröllop med mycket gott att äta. Men jag grät hela tiden. Dagen därpå var det annandagsbröllop hos herr Malm".

Brudslöjan jämte myrtenkransen och kronan gömde Mamma. De förvarades i en grön papplåda, som stod på hyllan i barnkammargarderoben. När de sista gången togos fram, låg Mamma i sin kista. Slöjan, kransen och kronan följde henne i graven. Lika kärleksfullt hade Mamma gömt sitt brudlinne. Då Mamma en gång sysslade i en av sina byrålådor, tog hon fram en nätvirkad väska. "Detta, som ligger här", sade hon till mig, "skall Mamma ha på sig, när hon är död". Ack, vad jag sedan var rädd för den byrålådan, som jag tyckte innehöll allt ont och svårt i världen!

År 1874, då Pappa och Mamma bodde i Dahlgrens hus, dog farfar vid 59 års ålder. Tack vare den förmögenhet, som han efterlämnade, och som Pappa ensam blev ägare till, kunde Pappa,

som förut antytts, förvärva den Zelanderska fastigheten. Pappa och Mamma togo då ånyo i besittning den bostad, de haft som nygifta, och som nu förblev deras hem för den återstående levnadstiden. Och här har jag mina dyrbara barndomsminnen, väl förvarade som smycken i sina etuier.

Pappa.

När den siste i vår syskonkrets en vårdag 1879 kom till världen, hade han ingen pappa, som med Mamma kunde glädjas över hans födelse. Redan några månader tidigare, den 28 januari, hade nämligen Pappa vid endast 41 års ålder gått ur tiden.

Pappas död kom tämligen oväntat ehuru sjukdomstecken icke saknats. Sedan någon tid tillbaka hade Pappa känt sig trött och därför sökt läkare. I våra dagar, då lekmannen har en ganska god medicinsk allmänbildning, tänker man med förvåning och vemod på hur ringa eftertanke läkaren på den tiden ägnade ett så allvarligt och mångtydigt symptom som trötthet. För Pappa ordinerades utan nämnvärd undersökning kraftig kost, d.v.s. huvudsakligen köttmat, och stärkande medel, av vilka rått ägg med porter ansågs särskilt värdefullt och därför här kom till användning. Men Pappa blev ej bättre av den höga dieten. I stället avtog krafterna mer och mer, och en dag kom katastrofen.

Mamma hade lämnat sin nio månader gamla flicka i Pappas knä och gått ut i köket för att tillreda en biffstek åt Pappa. Då hon återkom med anrättningen, fann hon Pappa medvetslös på schäslongen i sängkammaren. Av de tre läkare, som kallats till Pappas sjukläger, var det äntligen en, doktor Ahlström, som kom på den tanken, att urinen borde undersökas. På den vägen fann man då, att Pappa hade ett svårt njurlidande, och att tillståndet var hopplöst.

Pappa levde dock ännu några dagar men återfick aldrig medvetandet; han talade dock vid ett par tillfällen. Dag efter dag satt Mamma vid hans bädd. Men av hänsyn till sitt tillstånd vågade hon ej se på Pappa, som hade en mycket svår döds-kamp. Med ryggen vänd mot sängen satt Mamma på en av de små

barnstolar, som jag ännu har i mitt förvar, och inväntade slutet. Strax innan Pappa avsomnade, hörde Mamma honom säga: "Lovat vare Herrens namn!"

Pappas jordfästning ägde rum den 4 februari i Uddevalla kyrka. Mycket folk hade kommit tillstädes, ty Pappas oväntade bortgång i den bästa mannaåldern hade vållat bestörtning och sorg i samhället, och deltagandet med den unga änkan och hennes barn, särskilt det, som hon ännu bar under sitt hjärta, var djupt och allmänt. Med sina båda gossar, Gustaf och Robert, en på vardera sidan, gick Mamma efter kistan. Till den svarta sorgdräkten bar hon vita anibbkragar och långt vitt förkläde med alnsbred fäll och långa band att knyta.

Jordfästningen förrättades av pastor Johannes Söhrman. Vid kistan lästes psalmen 469 (553 i 1937 års psalmbok)

Det kan ifrågasättas, om icke den lidandets skola, som vår yngste broder tidigt fördes in i och - enligt en prästerlig minnestecknare - tidigt mognade uti, hade sin första yttre orsak i den sorgfulla sinnesstämning, vari Mamma befann sig under de månader, som närmast föregingo hans födelse. Men Mamma blev icke lämnad utan hugsvalan av den trofaste Guden, som sagt sig vara både faderlösas försvarare och ankors hjälpare. Med hänsyftning på denna tid hörde jag Mamma en gång göra dessa Psaltarens ord till sina: "Om din lag (ditt ord) icke hade min tröst varit, så vore jag förgången i mitt elände". Därför, när Mammas väntade svåra stund var över och hennes lille gosse skådat den åttonde majdagens ljus, så kunde hon i sitt änketillstånd likväl glädjas över att hon fått bliva moder till ännu ett barn, det sjunde. Den lille gossen, som blev henne och oss alla mycket kär, fick i dopet en vecka senare Pappas tre namn: Gustaf Alexander Nicolaus.

Om Pappas barndomsförhållanden känna vi föga. Men av kyrkoböckerna ha en del upplysningar kunnat inhämtas.

Pappas moder hette Gustava Stolt och var född i Karlstad år 1815, alltså samma år som farfar. Föräldrarna voro fältjägaren Olof Stolt och hans hustru Merta Stina Hellström. Tidigt änka ingick Merta Stina nytt äktenskap med fånggevaldigern Anders Viotti, varefter familjen avflyttade till Göteborg och kyrkoskrevs i Garnisonsförsamlingen. Om förbindelsen mellan Niclas Malm och Gustava Stolt - när och hur den inleddes, hur länge den varade o.s.v. - är oss ingenting bekant. Pappa föddes den 12 november 1837. Då emellertid hans moder tio år senare ingick äktenskap med verkmästaren vid Jonsereds fabriker, en norrman vid namn Nielsen, tidigare smed vid garnisonsregementet, fick Pappa från sitt tionde år sitt hem på Jonsered. I hans moders äktenskap föddes barnen Axel, Daros och Gina, som sålunda blevo Pappas halvsyskon.

Pappas uppväxtår - skolgången m.m. - framemot konfirmationstiden äro likaledes höljda i dunkel. Möjligt är, att Pappa tidtals vistades hos farfar, som på 1850-talet synes ha inflyttat från Göteborg till Uddevalla. Framlidne biskop Ullman i Strängnäs, som var född samma år som Pappa, berättade en gång för mig, att han och Pappa varit läskamrater. De hade beretts till den första nattvardsgången av sedermera biskopen i Göteborg, G.D. Björck, som var kyrkoherde i Uddevalla åren 1842-53. Man kan därför antaga, att Pappa från och med sitt fjortonde eller femtonde år blivit bofast i Uddevalla.

Här fick Pappa sedan sin första anställning, som biträde hos järnhandlanden August Stenson. För Pappa innebar detta även, att han blev upptagen i en ansedd och för sin fina umgängeston känd borgarfamilj, genom vilken han också fördes ut i sällskaps-

livet.

Enligt Mammas utsago hade Pappa ej lust för handel. Att hans begåvning och duglighet likväl kunde göra sig gällande på detta område, framgår däraf att han vid ej fyllda 23 år öppnade egen järnaffär, vilken vid hans död, 18 år senare, var så upp-arbetad, att den ansågs som en guldgruva.

Pappas håg torde ha legat för studier, kanske speciellt språkstudier. De få brev, som finnas kvar efter Pappa - skrivena med en utmärkt vacker handstil - tyda på en mycket god utrustning i fråga om berättarkonst och stilistisk färdighet. Gärna och med lätthet begagnade sig Pappa även av den bundna formen. Utom med tillfällighetsdikter inom den intimare kretsen framträdde Pappa stundom officiellt. Vid invigningen av järnvägen från Uddevalla över Vänersborg till Herrljunga - en händelse som troddes bliva av mycket stor betydelse för denna landsända - deltog Pappa med en versifierad hyllning. Då denna järnväg, som var en av de första i Sverige, hänemot sekelslutet firade en märkesdag, förekom i en Uddevallatidning ej blott en redogörelse för invigningen på 1860-talet utan även Pappas verser in extenso med följande kommentar: "Kvådet är författat av en begåvad järnkramhandlande, vars firma ännu kvarlever i Uddevalla".

Medintresse följde Pappa med vad som rörde sig i tiden och deltog aktivt i den på 1860-talet bildade skarpskytterörelsen. Mot slutet av sitt liv invaldes Pappa i stadsfullmäktige, vilket på den tiden, då denna institution gjorde skäl för benämningen "stadens fäder", för en man vid Pappas ålder verkligen var en utmärkelse, ett vitsord om insikt och duglighet.

I umgängeskretsen var Pappa gärna sedd, kvick, skämtsam och musikalisk, som han var. Men under de senare åren av sin

levnad blev Pappa en trågen och allvarlig kyrkobesökare. Hans efterlämnade utförliga predikoanteckningar bära vittne om snabb uppfattning, gott minne, ordning och tankereda.

Pietetsfullt för att inte säga kärleksfullt bevarade Mamma Pappas personliga tillhörigheter. Hans garderob vårdade hon, tills Gustaf blev så stor, att kläderna med fördel kunde ändras åt honom. I hörnskåpet i matrummet stod Pappas vackra frukostkopp, nu i min ägo, utan att någonsin användas av någon annan. Den stora chiffonjén i samma rum gömde många minnen. I de större lådorna förvarades högar av stjärkskjortor och andra Pappas underkläder. I en av smålådorna i klaffen fanns bl.a. Pappas bruna silkebörs, orörd med sitt innehåll, sedan Pappa sista gången använde den. För penningarna, som fanns i den, köpte Mamma tolv år efter Pappas död, två silverteskedar, en till Nicolaus och en till mig.

Att Mamma var mycket fästad vid Pappa, förstodo vi redan som små. Våra promenader med Mamma hade ofta kyrkogården till mål vare sig det var vinter eller sommar. Vid Pappas grav voro Mammans tårar inte långt borta. Då vi lämnade den, sade hon nästan alltid: "Den snälle Pappa!" Saknad efter honom kände Mamma, så länge hon levde.

Mamma.

"Fru Malmgren har så snälla gossar". Detta yttrande, som ofta fälldes till Mamma, innebar intet tomt smicker, ty mina bröder voro verkligen särdeles välartade och framstodo för många mamma i dåtidens Uddevalla som det nästan ouppnåeliga föredömet i fråga om lydnad, flit och goda seder.

Förvisso tog Mamma barnens uppfostran på allvar och under djup känsla av ansvar. Det gällde ju för Mamma att vara både mor och far för oss, att förena en kärleksfull ömhet med ett bestämt allvar.

I första rummet ville Mamma giva oss en kristlig fostran. Väl gladdes Mamma, när vi voro friska och duktiga och när det gick bra för oss i skolan, men vi visste, att detta ej var det väsentliga för Mamma. När vi firade våra födelsedagar, så utmynnade hennes lyckönskan alltid i detta: "Måtte du bli snäll!" Härmed menade Mamma inte bara, att hon önskade, att vi skulle bli beskedliga och hyggliga människor. I dessa Mammors till synes obetydliga ord lade Mamma ner sin innerligaste hjärteönskan, som var, att vårt förhållande till Gud måtte bli sådant, att vi en gång kunde få komma till Honom i himmelen. Vid ett tillfälle sade Mamma till oss: "Tänk, om Mamma en gång finge träda fram inför Gud och säga: "Se, här är jag och barnen, som du har givit mig!" Detta och ingenting mindre var ögonmärket i all hennes handel och vandel med oss.

Tidigt lärde Mamma oss böner ur Bibeln och psalmboken. Rätt snart kunde vi "Fader Vår" och flera psalmverser, i första rummet "Guds rena Lamm". Som morgon- och aftonbön använde Mamma Luthers: "Jag tackar dig, Gud etc." Ibland visade Mamma oss väggplanscher med bilder ur både Gamla och Nya Testamentet.

När vi blivit litet mera försigkomna, läste Mamma dagligen med oss ur Bibeln och lärde oss katekes. Därvid använde hon dels Schartaus lilla katekes, dels prostens Thuressons konfirmationskurs. På detta sätt bibringade Mamma oss på ett tidigt stadium en ej ringa kristendomskunskap. Särskilt utmärkte sig Robert, som kunde nästan alla svar i Schartaus katekes och det huvudsakliga av Thuressons "grund".

Tidigt tog Mamma oss med till kyrkan. Om mitt första kyrkobesök sade Mamma: "Hon satt så stilla som ett lamm". Och hade man väl bestått det första provet, fick man snart följa med Mamma söndagligen till högmässan, eller också tog Sara de två minsta med till aftonsången.

Söndagen i vårt hem präglades av en högtidlig stillhet och blev därför en verklig vilodag, då både kroppen och själen kunde återhämta sig efter veckans arbete och förströddhet. Mamma tänkte på vilodagen också på det sättet, att hon försökte ordna så i hemmet, att åt alla bereddes tillfällen att på den dagen både höra och läsa Guds ord. För att båda jungfrurna skulle få komma till kyrkan, den ena till högmässan och den andra till aftonsången, och även få någon ledighet dessutom, lagades söndagsmiddagen färdig redan på lördagen. Potatiskalningen för söndagen utfördes regelbundet varje lördag av en tjänarinna, som varit i Mammans föräldrahem, och som hos oss gick under benämningen "Gamla". Hon kom också på söndagen efter högmässan för att få middag och sedan hjälpa till med disken. Härigenom uppnåddes, att arbetet i köket blev undanstökat före aftonsången, som om vintern började kl.3. Främmande på söndag förekom aldrig.

När Mamma vilat en stund efter middagen, läste hon en predikan, vanligen ur Luthers huspostilla, med oss. Vi samlades

då i sängkammaren, där Mamma tog plats mitt i soffan mellan Nicolaus och mig. Gustaf och Robert sutto på stolar. Vi tyckte nog ibland, att predikan var lång och Nicolaus, som satt till höger om Mamma, försökte att vända på det stora bladet för att se, om predikan inte möjligen skulle vara slut på nästa sida. Men Mamma strök försiktigt bort den lilla handen.

Söndagen var för Mamma också en hemmets dag, då hon ville ha oss samlade omkring sig. Därför ville hon inte gärna, att vi skulle vara ute med kamrater utan leka stillsamt inomhus. Ibland fingo vi dock lov att gå ner på vår gård, där vi då vanligen sammanträffade med barn av familjen Lange, våra hyresgäster. Dessa barn voro ganska skrytsamma och inbjödo därigenom till barnsliga dispyter, som kunde bli ganska högljudda. Blev det då för mycket väsen, öppnades ett fönster, varvid Mamma eller någon annan överhetsperson manade oss att vara tysta. Vid tiden för aftonsången kallades vi upp. Under pågående gudstjänst fingo vi aldrig vara ute.

Om våren och försommaren, innan vi flyttat ut till landet brukade Mamma efter aftonsångens slut ta oss med på en längre promenad. Än gingo vi till Skansen eller till Brattås och Kaseskogen, än till Marieberg och Hedegärde. Men allra helst styrde vi kosan söderut, åt Gustavsbergshållet. Vi gingo då "södervägen", förbi "Rakan", "Sörkällan" och Epidemisjukhuset uppförde långsträckta Kapellbackarna, geologiskt märkvärdiga för sina snäckskalsbankar. När man kommit upp på höjden, löpte vägen utan stigning fram emot Mnaus, en liten förnämlig egendom innanför vita grindar. Om vi fortsatte vägen, som nu skuggades av gamla, lummiga träd, vidare ett stycke, kommo vi till en liten röd stuga, som heter Möllered. Här fick man en underbart skön glimt av Byfjorden, och på andra sidan denna skymtade Herrestads

kyrka bland bergen. Ibland fortsatte vi till Højentorp, där backarna nedåt mot Gustavsberg började. Men vanligtvis ville Mamma vända redan vid Emaus. Detta vackra ställe blev i min barnsliga föreställning, vilken jag ännu ej helt frigjort mig från, Bibelns Emaus. Än idag, när jag hör eller läser påskens annandagsevangeliem, ser jag för min inre syn de två lärjungarne på väg mot det Emaus, som för oss var målet för så många söndagsvandring i Mammas sällskap.

Den innerliga kärlek, varmed Mamma omfattade sina barn, dolde sig stundom under ett tuktande allvar. Ja, det kunde till och med hända, att Mamma tog fram riset, som fanns instuckt bakom kakelugnen i sängkammaren. Mamma var mycket sträng mot oss, om vi narrats eller varit olydiga. I Mammas skola var det en god hjälp för oss, att Mamma var så bestämd mot oss. Det var inte så med Mamma, att hon den ena dagen förbjöd oss något för att en annan dag tillåta det eller tvärtom. Mamma stod vid vad hon sagt, vare sig det var ett förbud eller ett löfte. I allmänhet tillät Mamma intet parlamentärande. "Fråga inte, varför du skall göra detta : Det får vara nog, att Mamma vill det," kunde hon säga. Då vi både om något, svarade Mamma ibland med de uppmjukande orden "vi få se", men för det mesta gav Mamma genast besked. I huvudsak visste vi nog ganska väl, vad som var oss tillåtet, och vad vi alls inte fingo göra eller vara med om. Detta gav oss en viss styrka och friade oss från tveksamhet, då vi i kamratkretsen voro lämnade åt oss själva. Och att Mamma å sin sida litade på oss, framgår därav att vi fritt och utan Mammas inblandning fingo välja våra lekkamrater. Aldrig sade Mamma: "Den gossen eller den flickan får du inte vara tillsammans med".

I moster Augustas skola var det två gossar, som Nicolaus